

**TRĂSĂTURI SPECIFICE
ALE TERMINOLOGIEI RELIGIOASE
LA RUȘII-LIPOVENI DIN DOBROGEA**

Nina Macarov Halcă
Constanța

Cultura staroverilor ruși-lipoveni reprezintă o parte componentă a culturii naționale ruse a sec. XVII-XVIII. Se înțelege ca îi este proprie o anumită specificitate, caracteristică numai acestei confesiuni. Cercetătorii privesc de regulă cultura staroverilor ca pe o verigă lăaturalnică a căii principale de dezvoltare a culturii naționale ruse în sensul orientării sale asupra tradiției trecutului și a evenimentelor nefericite care au avut loc în sec.XVII-XVIII, perioadă de europenizare a culturii ruse. “În trecutul îndepărtat poziția staroverilor s-a conservat în forme tradițional stabile, moment în care ideologia noului rit era deschisă pentru multe fenomene culturale. Această situație a condiționat tot mai mult o patrundere mai largă în cultura noului rit bisericesc a concepțiilor și ideilor renașterii și barocului”¹. B. A. Uspenski reliefează faptul că rascolul bisericii ruse de la mijlocul sec. al XVII-lea, ce desparte populația velicorusă în două grupe antagonice, staroveri și novoveri, este probabil una dintre cele mai tragice evenimente ale istoriei ruse. În aceeași lucrare el concluzionează că la baza rascolului se află un conflict cultural, vazând acest conflict între staroveri și novoveri ca pe o altă imagine a aceluia între tradiția culturală estică și vestică.

În volumul *Skupinska staroobrzędowcow w Europie, Azji i Ameryce: Ich miejsce i tradycje we wspoiczesnym swiecie*² apărut în 1994 la Varșovia, autoarea articolului *Религиозная и культурная терминология и его функционирование в говоре старообрядцев в Польше и Болгарии*, menționează faptul că până în momentul respectiv nu a fost elaborată nici o lucrare care să aibă ca temă terminologia religioasă în limba staroverilor, ceea ce dovedește existența unor anumite lacune în lingvistica slavă, dacă avem în vedere importanța acestui material lingvistic pentru istoria limbilor slave în general, a limbii ruse în special.

În urma unor anchete realizate de noi în câteva sate cu populație de ruși-lipoveni, am întocmit o listă de cuvinte, alcătuită atât pe baza unui chestionar ce

LINGVISTICĂ

cuprinde un nr. de aprox. 40 de întrebări, cât și a discuțiilor pe teme religioase avute cu cei anchetați. Au fost chestionate persoane provenind din localități diferite. Prin aceasta urmărim să descoperim gradul de cunoaștere de către lipoveni a lexicului religios, frecvența utilizării lui în viața cotidiană cât și influența pe care o au asupra acestui strat de cuvinte diferiți factori lingvistici și extralingvistici.

Chestionarul are în vedere următoarele domenii tematice:

1. Construcții destinate cultului
2. Cimitirul și ritualul înmormântării
3. Obiecte necesare cultului (cărți sfinte)
4. Icoane și cruci

1. CONSTRUCȚII DESTINATE CULTULUI

La întrebările legate de construcțiile de cult destinate călugărilor au fost înregistrate numai cuvintele *скит* și *обитель*. Primul desemnează spațiul de conviețuire al călugărilor într-o formă mai liberă, iar termenul *обитель* vizează centrul acestui spațiu de conviețuire. Interesant este faptul că deși lipovenii cunosc și termenul *монастырь* nu îl utilizează, ceea ce poate fi explicat prin specificitatea semantică pe care o oferă *скит* “sat de călugări (calugărițe) sau frați(surori) întru Hristos, care nu se află în mod obligatoriu în directă subordonare a unui egumen (egumenă), mod de organizare preferat de cinul monahal al rușilor-lipoveni. Trebuie precizat că în Dobrogea există două mănăstiri ale credincioșilor de rit vechi, unul de călugări iar celălalt de călugărițe, cel din urmă fiind condus de o egumenă. În vocabularul activ al credincioșilor de rit vechi din România nu își găsește locul cuvântul *игумен* pronunțat *игу’мин*, deoarece din forma de organizare a unicului skit de călugări lipsește această realitate sau, mai exact, această funcție este preluată de episcop, *владыка*. Adepții cultului pot da totuși o explicație semantică termenului printr-o deducție logică. Dacă *игумунья* este cea care conduce *женский скит*, atunci *игумен* conduce *мужской скит*. Variantele înregistrate pentru cuvintele în discuție sunt *игуминя* și *игуминия*, cele două forme pot varia fără nici o dependență de graiul vorbitorului. Pronunția cuvântului *обитель* se află în strânsă legătură cu satul de proveniență al subiectului înregistrându-se astfel atât varianta *оби’тель*, cât și *оби’тиль*, proprie satului cu un pronunțat fenomen de *ikanie* (Slava Cercheză). Nu am întâlnit variante fonetice pentru *скит* și *владыка*.

Un fenomen lingvistic deosebit de interesant pentru dialectul rușilor-lipoveni este tendința de unificare a sistemului flexionar. Ne referim aici la faptul că substantivele feminine de declinarea a-III-a se întrebuițează într-o formă modificată față de cele acceptate de limba literară. Fenomenul este cu siguranță valabil și pentru cuvintele din domeniul religios iar cel mai elocvent exemplu îl reprezintă variantele *цeр'ка* sau *цeр'ква* ale substantivului *цeрковь*, substantiv feminin de declinarea a-III-a, care apare în vorbirea lipovenilor în exclusivitate ca un substantiv de declinarea I. В. Даль³ în dicționarul său acceptă forma de declinarea I *цeр'ква* ca fiind dialectală specifică atât dialectului de sud cât și celui de vest, al zonei din jurul Novgorodului ceea ce demonstrează că tendința de unificare a sistemului flexionar este un fenomen foarte vechi deci el este doar continuat și nu început pe teritoriul României. Există desigur și situații când se variază în utilizarea uneia sau a alteia dintre formele *цeр'ковь* și *цeр'ква* (*цeр'ка*), variație întâlnită doar la predicile de după slujbele religioase ale preoților. *Нада пасащать цeркву божью, патаму што цeрковь божия всеуда нас научает к доброму ни ик злomu.*

Din aceeași sferă semantică face parte și cuvântul *храм* care în graiul rușilor-lipoveni a suportat o restrângere de sens. În dicționarul lui С. Ожегов⁴ am întâlnit la poziția *храм* următoarea explicație *1. Здание для богослужения, цeрковь 2. Праздник в честь какого-нибудь события или святого именем которого назван храм.* La întrebarea ce înseamnă *храм*, am primit de la Matriona (Sarichioi) răspunsul: *Хра'м э'та до'м, иде' иде'шь та'м пра'зны(вы)ть...* fapt care demonstrează pierderea sensului primar al acestui cuvânt în favoarea celui secundar.

Mult mai puțin utilizată este sintagma *дом божии* poate prin nuanța cărturărească pe care o impune iar în variantele întâlnite am observat căderea ultimei silabe a substantivului în genitiv fie prin eliminarea vocalei finale, *до'м бо'жи* fie prin reducerea ei la nivel de semivocală, *до'м бо'жий*.

Credincioșii de rit vechi afirmă că fiind cândva jertfa persecuțiilor în Rusia, țară ce tindea spre modernitate, din cauza refuzului de a renunța la vechea credință, ei au fost nevoiți, asemenea primilor creștini, să se roage pe ascuns în case private și chiar în păduri sau grote. Mai târziu staroverii au început să-și ridice clădiri personale dedicate exclusiv cultului religios denumite *маленны*. *Маленна* era destinată de obicei celor mai apropiate familii și cu timpul întregului sat. Știut este că odată sosiți pe teritoriul României, staroverii nu au mai fost obligați să își practice ritualul pe ascuns, ei aveau libertatea de a-și construi biserici, motiv pentru care au renunțat la aceste case de rugăciuni. Astfel se explică inexistența acestui cuvânt în vocabularul rușilor-lipoveni, o asemenea casă de închinăciune putând fi întâlnită numai în cadrul unei mănăstiri.

De discutat ar fi alți doi termeni cu referire la împărțirea spațiului din

LINGVISTICĂ

interiorul bisericii *амвон* și *клирос*, ambele de proveniență grecească, primul înregistrat în exclusivitate sub forma *амбо'н*, unde consoana bilabială *м* a atras după sine transformarea labio-dentalei *в* în bilabiala *б*. În privința lui *клирос* variantele funcționale sunt extrem de interesante prin modificările pe care le-au suportat. Dicționarul lui Даль acceptă și varianta *крылос*. Cea mai apropiată de forma etimologică și cel mai des întâlnită la lipoveni este *кры'лыс* în care constatăm în primul rând fenomenul metatezei, *-лр-* pronunțat *-рл-* iar în al doilea rând închiderea vocalelor *и* și *о* la *ы*. Neașteptată este forma întâlnită sporadic *кры'лысть* conform analogiei cu substantivele feminine de declinarea a-III-a terminate în *-сть*. Existența acestei forme poate fi înțeleasă și ca o tendință de hipercorectitudine. Știut este că limbile rusă și slavonă cunosc foarte puține cuvinte terminate în consoana *с*, cu excepția celor de proveniență grecească astfel că forma substantivului *кры'лыс* se simte a fi neterminată, de aici și tendința unor lipoveni cu un oarecare grad de cunoaștere a limbii slavone bisericești de a adăuga încă o silabă, o terminație cu rezonanță pur slavă *-сть*. Dacă pornim de la ideea că Даль prezintă ca derivat al cuvântului verbul *кли'росить* (*петь на клиросе*), se naște o altă posibilă explicație pentru apariția formei *кры'лысть*, destul de puțin plauzibilă însă având în vedere inexistența acestui verb în limba rușilor-lipoveni, și anume contaminarea substantivului prin analogie cu verbul mai sus prezentat.

2. CIMITIRUL ȘI RITUALUL ÎNMORMÂNTĂRII

O însemnătate extrem de mare în concepția lipovenilor o are momentul morții și al înmormântării datorită credinței puternice a acestora în viața de dincolo de mormânt. Astfel că ritualul înmormântării este extrem de bine conservat iar terminologia legată de acest eveniment este foarte bogată. Matriona din Sarichioi ne-a povestit pe scurt care sunt etapele acestui ritual: *Чилаве'к када' памрѣ'ть уже' тада' иду'ть а(б)мува'ть, у нас стару'шки есть като'рые а(б)мува'ють, надява'ють и надява'ють с мали'тва(ы)ми ...абря'д царко'уны то'же, кладу'ть на ла'уку, а нима' ла'ук тапе'рь, то дула'п де'лыють ип fel de, сѣ как ла'уку, нима' на стол как у рамы'ноу, панима'иш, и пато'м чита'ица псалты'рь, от у рамы'ноу чита'ица то'льки на мана'хоу псалты'рь, у нас на ка'ждым христиа'ным чита'ица псалты'рь пака'мись яо' да паурибе'ния называ'ица...чита'ица у нас псалты'рь, а у рамы'нёу нима', у их то'льки сидя'ть кара'лють, а као' кара'лють? Кара'лють када' душу'ни те'ла, те'ла никаму' ана' ни на'да, да, а душу' кара'лица псалтырѣм, када' псалты'рь чита'ица на пако'йнику, яо' ни те(а)рза'ють де(а)вала', душу' яо', он спако'йна, а ли' е'жли ни чита'ица псалты'рь, он еж'ли уре'шник, яо'*

те(а)рза'ють души' и за е'та у на'с псалты'рь чита'ица што'п он хуч да престо'ла патаму' ита на тре'тий де'нь он на престо'л уже' бо'жи, там стре(а)ва'ить, как ска(за)'ть, идёт' пакланя'цы(а) ик бо'гу и даты'ля яму' ма'ить како'йся он како'й, што псалты'рь па им чита'ицы(а), да, а по'сле е'ты(а)в(у)а идут' свище'нники...паурибе'ня и несут' на кла'бдици... дык...у мауи'лку, куды'ш? Кладу'ть у мауи'лку и то'же(а) там разреше'ние(а) чита'ица. Патом' па како'йнику пачина'ица, назы(в)а'ица на ритова'ние о души' тре'тийны, е'та тре'тийны када' идёт' душа' и престо'лу пакланя'цы(а) на тре'тийны и слу'жыца панафи'да, а ли е'жли тапе'рича литургу'ю, ли е'жли хто ма'ить си'лу, и ана' называ'ицы(а)...la fel деве(а)ти'ны и со'рык дён, а два'цять дён слу'жым а то'льки для ритава'нки души', ана' ни облига'та, адіс'я ни ни'сына штоп два'цять дён служы'ли, но христия'ни, любо'вью к бра'ту чи як се(а)стры' ани' слу'жут штоп вы'ритель' души', штоп памі'луит' иё, штоп ми'лысть бо'жии приняла' и за е'та слу'жыца ищ'е ат дивя'тао да саракау'о(а). Ни contjajă дваца'ты де'нь а'ли два'цять пе'рвы. Тапе'рь слу'жыть бо'льшы на како'йниы(а)м литургу'и. La întrebarea ce trebuie adus în biserică pentru aceste slujbe, am primit următorul răspuns: Што на'да. Пе'рвы рас але'й, муку' для про'свиру, але'й для лампа'тоу, све'чи, ла'дын, а то винцо' для тайны, а то свище'нники мали'твы прино'сют, и кутя', пе'рва на'перва кутя' же. Cum îi mai spunem noi găposatului? Ми(е)'ртвец...как гу(о)спо'д(т)ь сказа'л: никто' ни памр'еть е'жли бу'йт' ве'руйт' о мине', усе' уожывя'ть, ну то'льки мы уау'рим те'ла на'ша мертва', а душа' ана' идёт' на другу'ю жы'зню, е'та хто то'льки приобре'л бо'жый ми'лысть, он как пирахо'дит' аді'н две'рь, как две'ри раишиня'юца, он захо'(д)ит' у друго'й мир и там ра'дуица, чем ту'та. На зямле' е'жли шука'им ра'дысть, там ни найдём...

Pentru analiză extragem din acest text cuvintele specifice domeniului care formează variante fonetice și morfologice neadmise de normele limbii slavone bisericești. Fenomenul *akanie* este destul de evident, pronunțarea în poziție protonică a lui *o* ca *a*: *пато'м, па мана'хоу, када', пакланя'цы(а), како'й, тапе'рича, памр'еть*. Propriu acestui sat este un alt fenomen fonetic: pronunțarea sunetului *a* în silaba protonică în loc de *e* și *я* după consoane moi: *те(а)рза'ють де(а)вала', стре(а)ва'ить, девяти'ны, сястры', яо', яму', приняла', на зямле'*. Cu un caracter general este și pronunțarea vocalei *y* în locul labiodentalei *v* la finală de cuvânt sau de silabă, dar și la începutul cuvântului: *рамы'ноу, царко'уны, на ла'уку, па мана'хоу, для про'свиру, для лампа'тоу, усё*, fenomenul fiind valabil pentru toate satele de ruși-lipoveni: Uliana (Slava Rusă): *...у'чить царко'уную шко'лу...*

LINGVISTICĂ

De asemenea asistăm și la dispariția totală a acestui sunet la început de cuvânt *cě* pentru *всě*, *от-вот*. Vocala *y* este preferată chiar și în locul prepoziției *в*: *y дpyгo'й мир*, *y маyи'лкy*. Locul unde sunt îngropați morții este numit *кля'бдищи*, variantă a formei literare *кладбище* inexistentă în dicționarele amintite. La rugămintea de a repeta cuvântul persoana anchetată pronunță la fel cu foarte mare siguranță în privința corectitudinii fără a se gândi, asemenea altor persoane anchetate, la posibilitatea existenței vreunei erori în cuvântul enunțat. Înțelegem de aici că varianta cu metateză *-дб-, -бд-* este general valabilă pentru localitatea din care provine și nu poate fi vorba decât de un fenomen dialectal și nu popular, dacă avem în vedere că în Dobrogea sunt și alte graiuri lipovenești care cunosc forma *кля'бдищи*.

Din punct de vedere morfologic trebuie constatate următoarele: Spre deosebire de toate celelalte graiuri lipovenești din Dobrogea unde substantivul la cazul dativ, precedat de prepoziția *на*, capătă desinența cazului prepozițional de exemplu: *на пако'йниках*, *на маyи'лках*, *на царквя'х*, în vorbirea Matrionei (Sarichioi) în această situație se pot observa variații de trei desinențe specifice cazurilor: dativ, genitiv și prepozițional: *на пако'йнику*, *на мана'хоу*, *на пако'йники(а)м*. De sesizat este și o formă contaminată de singular și plural *на ка'ждым христия'ным, псалты'рь на им чита'ица*(sg.).

Sub aspect lexical observăm în discursul înregistrat expresii cu referire la perioadele, momentele importante de după moarte: *тре(а)ти'ны(ки)*, *деве(а)ти'ны(ки)*, *два'цять дән*, *со'рык дән*. Primii doi termeni nu figurează în dicționarul lui Даль, de unde deducem că sunt cuvinte populare care desemnează slujbele efectuate de către credincioși la trei zile(douăzeci) după moartea cuiva. Genitivul plural al substantivului *день*, *дән*, este întâlnit în această formă numai în expresiile prezentate, cu referire strictă la slujbele de douăzeci și respectiv patruzeci de zile. În toate celelalte situații genitivul plural este *дней*: *ско'лька дней?*

3. OBIECTE NECESARE CULTULUI

Dintre cuvintele ce reprezintă obiecte destinate cultului am înregistrat în vorbirea lipovenilor câteva nu cu puține diferențe față de formele admise de normele slavonei bisericești. Unul dintre acestea este *подсвечник*, aproape niciodată pronunțat ca atare având în vedere că nu se întâlnește în textele liturgice, deci credincioșii nu au ocazia să audieze cuvântul exact așa cum apare în scris. În pronunție se respectă normele fonetice ale limbii ruse contemporane: *o* neaccentuat pronunțat ca *a* în poziție protonică, înaintea consoanei surde *n*, *д* se pronunță în varianta sa surdă ca

urmare a asimilării, iar fricativa *ч* se pronunță ca *ш*.

Destul de greu de explicat este trecerea de la genul feminin la cel masculin în cazul substantivului *лампада*, candela ce apare în forma *лампа́т*, cu asurzirea firească a consoanei finale. Даль nu acceptă decât *лампа́да* cu diminutivele *лампа́дка*, *лампа́дочка*. Având în vedere că același dicționar prezintă ca derivat și subst. masc. *лампа́дчик*, meșterul sau vânzătorul de candelă, cunoscut de rușii-lipoveni nu cu acest sens, ci cu acela de candelă mai mică, este posibil ca în limbajul lor să fi existat cândva cuvântul *лампа́дчик* cu sensul oferit de dicționar, sens care s-a pierdut pe parcurs ca urmare a dispariției meseriei, obligând astfel vorbitorii să reorienteze cuvântul spre o altă semnificație, ba mai mult, simțindu-l ca pe un diminutiv, aceștia îi recrează forma de bază, ceea ce a dus la apariția subst. masc. *лампа́д*.

Паникадило, cuvânt de proveniență grecească, este candelabrul din mijlocul bisericii unde se aprind lumânări Dumnezeului Tată. Ca urmare a fenomenului destul de accentuat de *akanie* pe care îl cunosc aceste graiuri, atât vocala *и*, protonică, cât și vocala *о* din ultima silabă sunt pronunțate ca *а*, fapt care a dus la modificări morfologice importante, ne referim la categoria gramaticală a numărului, și anume trecerea substantivului de la genul neutru la feminin. Trebuie precizat că acest caz nu este având în vedere că, sub influența limbii române, care cunoaște în flexiune doar două genuri: masculin și feminin, limba rușilor-lipoveni tinde din ce în ce mai mult să piardă genul neutru, prin redistribuirea substantivelor de acest gen la celelate două clase de cuvinte, masculine sau feminine în funcție de asemănare desinențială sau flexionară. Modificarea genului nu este atât de evidentă la cazul nominativ, desinența *о* specifică neutrilor fiind pronunțată la fel ca desinența *а* a femininului, cât mai ales în cazul acuzativ, unde apar două variante funcționale de exemplu *кла́сть на панакади́лу*, substantivul capătă desinența *у* la acuzativ asemenea substantivelor feminine terminate în *а* și *кла́сть на панакади́ла*, substantivul rămâne nemodificat conform flexiunii substantivelor neutre. La întrebarea care este varianta corectă, vorbitorii nu au putut da nici un răspuns.

Semnalăm în privința cuvântului *свеча́*, lumânare, predilecția vorbitorilor pentru forma diminutivală *све́чка* cu pluralul *све́чки*, utilizat atât în timpul slujbelor, cât și în afara lor. Varianta slavonă bisericească *свеча́* o întâlnim în vorbirea rușilor-lipoveni doar în cazul în care aceștia redau un citat din cărțile liturgice. *Све́чка* nu este vazută ca o formă diminutivală având în vedere că de aici s-a format un alt derivat diminutival *све́чичка*.

Datele înregistrate ne indică faptul că staroverii din spații geografice diferite preiau dintr-un lanț de variante terminologice un anumit cuvânt care se impune printr-o deasă întrebuintare în fața celorlalte pe care le elimină ajungându-se până la

LINGVISTICĂ

disparația lor din vocabularul activ. Suportul pentru icoana din casa staroverilor este denumit într-un fel de către staroverii din România și în alt fel de către cei din Polonia, *бажни'ца*, *бажни'чка* și respectiv *киво'т*, *киво'тка*.⁵ De menționat este faptul că graiul staroverilor din Polonia aparține dialectului velicorus de mijloc, de tip Pskov, iar cele din România dialectului velicorus de sud. Dacă în privința celorlalte categorii de cuvinte rușii-lipoveni împrumută mult mai ușor din limbile cu care intră în contact, în primul rând limba română, în ceea ce privește terminologia religioasă, ei se dovedesc a fi mult mai conservatori, idee susținută de faptul că nu am înregistrat nici măcar un singur cuvânt din acest domeniu de proveniență românească, spre deosebire de graiul din Polonia care acceptă mult mai ușor împrumuturi de cuvinte pentru care există variante slavone binecunoscute și des întrebuințate de către staroverii de aici, cum ar fi *кр'сн* dar și *круш* <polon.*krzyż*. Ca o excepție pentru limba rușilor-lipoveni o reprezintă împrumutul substantivului *Crăciun*, sub forma *Kreciun* însă niciodată pentru a exprima sarbatoarea Nasterii Domnului de pe 7 ianuarie *Рожество'*, ci cu strictă referire la aceea de pe 25 decembrie proprie stilului nou românesc, ca și când ar fi vorba de două sărbători diferite din punct de vedere religios.

Cărți sfinte. În privința terminologiei cu referire la cărțile destinate cultului religios suntem martorii unui fenomen neobișnuit. Pentru cuvântul generic *carte* rușii-lipoveni cunosc două forme *книга* precum și *книжка*, cea din urmă ar părea o formă diminutivală a primeia, însă în concepția staroverilor din România între cele două cuvinte există o graniță extrem de evidentă, fiecare dintre ele desemnând realități atât de diferite încât este inadmisibilă folosirea unuia pentru a denumi realități din cealaltă categorie. Aproape că nu există lipovean căruia să nu-i fie cunoscută această distincție între *книга(и)*- carte/cărți cu conținut strict religios și *книжка(и)*- carte/cărți cu conținut laic. Dacă luăm în considerare semnificația cuvântului *книжка(и)* oferită de dicționarul lui Ожегов: *произведение в виде переплётных листов с каким-нибудь текстом (но не рукописное произведение)*⁶ precum și faptul că în secolele trecute cărțile sfinte erau de cele mai multe ori copiate și rareori tipărite iar *книжка* nu accepta ideea de manuscris, este explicabilă apariția graniței între cele două cuvinte care persistă până în zilele noastre. Există un număr însemnat de cărți indispensabile la săvârșirea unei slujbe religioase, însă majoritatea rușilor-lipoveni nu cunosc decât câțiva termeni: *часовник* cu variantele dialectale *часо'уник* specific localităților Sarichioi și Carcaliu, cu un pronunțat caracter de *akanie*, și *чисо'уник* pentru localitățile Slava Rusă și Slava Cercheză; *азбука* cuvânt pe care lipovenii în rostesc în majoritatea cazurilor în forma sa diminutivală *азбычка*; *псалтырь* la care nu am întâlnit variante dialectale, *шестоднев*, cuvânt pronunțat de aceeași vorbitoare din

Sarichioi când *шестадне'у* când *шешадне'у*.

4. ICOANE ȘI CRUCI

În viața credincioșilor de rit vechi obiectele de cult au un rol deosebit, ele au continuat să fie extrem deenerate până în zilele noastre. În această sferă semantică încadrăm cuvintele *икона* și *иконостас* ambele de origine grecească, adaptate de către lipoveni la un sistem fonetic propriu. Lipovenii din majoritatea satelor pronunță primul cuvânt cu proteză, *вико'на* spre deosebire de cel de-al doilea unde constatăm fenomenul aferezei, probabil din cauza faptului că în limba rusă, slavonă sunt foarte puține cuvinte sau chiar sunt inexistente cele cu accent pe a patra și ultima silabă din cuvânt, ceea ce obligă la un anumit efort în pronunție sau duce la căderea primei silabe. Cele două vocale protonice *o* sunt pronunțate ca *a* conform fenomenului *akanie*.

Dintre obiectele de cult cu valoare fundamentală ale creștinilor de rit vechi amintim pe lângă icoană și crucea, *крест*, prezentă permanent în viața credincioșilor în biserică, în casă și chiar pe pieptul fiecăruia dintre ei. Indiferent de mărimea crucii inscripțiile de pe aceasta au un rol deosebit, de scut împotriva duhurilor necurate de care creștinii trebuie să se ferească permanent. Având în vedere că forma crucii staroverilor, în opt colțuri, precum și inscripțiile pe care le conține sunt specifice, vom încerca să facem o descriere a textelor și simbolurilor lor sacre. Întrebați de ce crucea are o asemenea formă, lipovenii răspund că aceasta era forma primordială a crucii purtate de Isus iar ei nu au dreptul de a interveni cu modificări, cele două linii orizontale existente în plus față de crucea celorlalte ramuri ale religiei creștine sunt explicabile în concepția staroverilor, linia orizontală superioară reprezentând tăblița cu inscripția în trei limbi, latină greacă, iudaică. *Isus Nazariteanul Regele Iudeilor*, iar cea din poziție inferioară nefiind altceva decât suportul picioarelor Celui crucificat.

Pe crucile de pe mormintele credincioșilor de rit vechi se găsesc inscripții care variază de la o comunitate de staroveri la alta. În Mazura, Polonia, aceștia folosesc numeroase inscripții identice cu cele de pe crucile din biserici sau case, **црь слвы ис хс снъ бжїи**, în schimb în Bielostok este preferată forma prescurtată, aceștia se limitează la inițialele cuvintelor **И.Х.С.Б.** La credincioșii de rit vechi din România texte de genul celui prezentat sunt aproape inexistente pe crucile din cimitir. Putem presupune că la apariția acestui tip de inscripții o mare influență au avut-o localnicii de alte credințe din Mazura unde, conform celor spuse de autorul lucrării se întâlnesc adesea versete luate din Biblie, obicei preluat de credincioșii de rit vechi probabil de la polonezi. Lipovenii nu cunosc variante de texte scrise pe crucile din cimitir. Ei consideră ca fiind tradițional următorul text: **Зде почивает раб(а)**

LINGVISTICĂ

божии(я) имя. Родился(ась) в год и преставился в году. Nimic altceva nu apare scris pe crucea de pe morminte.

În urma analizei informației strânse în cadrul acestor anchete poate fi trasă următoarea concluzie: maniera cititului sau a pronunției textelor liturgice nu este păstrat întotdeauna ca un sistem aparte, care să se diferențieze de limba vorbită, deși există multe diferențe între aceste două forme verbale, funcționând conform unui sistem de pronunție existent încă din secolele trecute. Și este neîndoielnic faptul că la purtătorii unei tradiții starovere există o intenție și un efort depus de a pronunța textul scris în timpul slujbei în alt mod față de tradiția orală. Aproape în exclusivitate rușii-lipoveni spun că ei citesc într-un mod și vorbesc în altul. “În biserică citim literele așa cum sunt ele scrise”. Putem spune deci că suntem martorii a două tendințe culturale direcționate diferit, ambele cu o putere mare de manifestare și anume: **tradiționalismul și inovația**, care în mod natural se îmbină și coexistă cu succes într-un alt spațiu cultural, cel românesc.

NOTE

¹УСПЕНСКИЙ, Б.А., *Избранные труды*, Москва 1994, Т 1: р. 233;

²GREK-PABISOWA, Iryda, *Религиозная и культовая терминология и её функционирование в говоре старообрядцев в Польше и Болгарии // Skupinska staroobrzędowcow w Europie, Azji i Ameryce: Ich miejsce i tradycje we współczesnym świecie*, Warszawa, 1994;

³ДАЛЬ,В., *Толковый словарь живого великорусского языка*, Compact Disc;

⁴ОЖЕГОВ,С.И., ШВЕДОВА, Н.Ю., *Толковый словарь русского языка*, Москва, 1997, р. 868;

⁵GREK-PABISOWA, Iryda, *Религиозная и культовая терминология и её функционирование в говоре старообрядцев в Польше и Болгарии // Skupinska staroobrzędowcow w Europie, Azji i Ameryce: Ich miejsce i tradycje we współczesnym świecie*, Warszawa, 1994, pp. 304-305;

⁶ОЖЕГОВ,С.И., ШВЕДОВА, Н.Ю., *Толковый словарь русского языка*, Москва, 1997, р. 279.

REZUMAT

В настоящей работе сделана попытка выявить критерии и причины отклонений от образцовых форм в области религиозно-культовой лексики. На основе анализа контекстного употребления терминов показано отношение исследуемых старообрядческих групп к религии и законам своего вероисповедания, к современности а также способ восприятия ими современности и её оценка.